

Henrik Ibsen

Η ΚΥΡΑ ΤΗΣ ΘΑΛΑΣΣΑΣ

Μετάφραση
ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ ΜΕΛΜΠΕΡΓΚ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ

ΑΘΗΝΑ 2018

ΝΕΦΕΛΗ / ΠΑΡΑΣΤΑΣΗ

Τίτλος πρωτοτύπου:

Henrik Ibsen, *Fruen fra havet*

Δεύτερη έκδοση, Νοέμβριος 2018

Η πρώτη έκδοση έγινε τον Φεβρουάριο του 2010 σε συνεργασία με το Εθνικό Θέατρο.

Σχέδιο εξωφύλλου: Σταύρος Παναγιωτάκης

ISBN: 978-960-211-950-1

© Εκδόσεις ΝΕΦΕΛΗ και Μαργαρίτα Μέλμπεργκ

Ασκληπιού 6, Αθήνα 106 80

τηλ.: 210 3639962 – fax: 210 3623093

e-mail: info@nnet.gr

www.nnet.gr

Το έργο του Χένρικ Ίψεν *Η κυρά της θάλασσας* με τίτλο *Η κυρία από τη θάλασσα* παρουσιάστηκε από το Εθνικό Θέατρο στην Κεντρική Σκηνή του Εθνικού Θεάτρου, στις 19 Φεβρουαρίου 2010, με τους ακόλουθους συντελεστές:

Μετάφραση:	Μαργαρίτα Μέλμπεργκ
Σκηνοθεσία:	Έιρικ Στούμπε
Σκηνικά-κοστούμια:	Κάρι Γκράβκλεβ
Φωτισμοί:	Λευτέρης Παυλόπουλος
Βοηθός Σκηνοθέτη:	Νουρμάλα Ήστν

Διανομή:	
Βάνγκελ:	Άρης Λεμπεσόπουλος
Ελίντα:	Μαρία Ναυπλιώτου
Μπολέτ:	Άλκηστις Πουλοπούλου
Χίλντε:	Λουκία Μιχαλοπούλου
Άρνχολμ:	Βασίλης Ανδρέου
Λίνγκστραντ:	Οδυσσέας Παπασπηλιόπουλος
Ο Ξένος:	Νίκος Χατζόπουλος

Στην παράσταση του Εθνικού Θεάτρου σε σκηνοθεσία Έιρικ Στούμπε ο ρόλος του Μπάλεστεντ απαλείφθηκε.

ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΤΗΣ ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΡΙΑΣ

Ο Χένρικ Ίφεν έγραψε την *Κυρά της θάλασσας* από τον Αύγουστο έως τον Σεπτέμβριο του 1888 στο Μόναχο. Ωστόσο, ο σχεδιασμός του έργου άρχισε πολύ νωρίτερα, το καλοκαίρι του 1885 στο Μόλντε, στα βόρεια φιόρδ της Νορβηγίας.

Ο δραματουργός άκουσε από τους κατοίκους του χωριού την ιστορία του Κβαίνου, που με το σαγηνευτικό βλέμμα του προέτρεψε τη γυναίκα του πάστορα να τον ακολουθήσει στην ανοιχτή θάλασσα. Ακόμα μια αφήγηση κέντρισε το ενδιαφέρον του: για τον ναυτικό που όλοι θεωρούσαν πεθαιμένο, αλλά εκείνος επέστρεψε ύστερα από χρόνια και βρήκε τη γυναίκα του παντρεμένη με άλλον.

Ο Ίψεν επεξεργάστηκε και συνέθεσε το υλικό του το καλοκαίρι του 1887, κατά τη διάρκεια των διακοπών του στην παραθαλάσσια πόλη της Δανίας Σέμπι. Ο αρχικός τίτλος του έργου ήταν *Η σειρήνα*.

Η παραμονή του στο Σέμπι και η επαφή με τη θάλασσα τον ενέπνευσαν να ασχοληθεί με τη μυστηριώδη έλξη που ασκεί στον άνθρωπο το υγρό στοιχείο, αλλά και να δώσει διέξοδο σε προσωπικά συναισθήματα που σχετίζονταν με την πολύχρονη εκούσια εξορία του. Έζησε μακριά από την πατρίδα του είκοσι επτά ολόκληρα χρόνια, με έντονη νοσταλγία για τη Νορβηγία.

Στη Δανία, επιπλέον, ενδιαφέρθηκε για το έργο του Χανς Κρίστιαν Άντερσεν. Ιδιαίτερα στάθηκε στη *Μικρή Σειρήνα*, μισή γυναίκα και μισή ψάρι, που, προκειμένου να κερδίσει την αγάπη του στεριανού πρίγκιπα, δεν δίστασε να θυσιάσει την ουρά της. Δεν ήταν όμως η άτυχη μοίρα της αυτό που ευαισθητοποίησε το πνεύμα του δραματουργού, αλλά ο πόθος της να συλλάβει κάτι πέρα από τον ανθρώπινο ορίζοντα, να εκπληρώσει μια φανταστική και ονειρική επιθυμία.

Η Ελίντα, η ηρωίδα του έργου, όπως η μικρή σειρήνα –αναζητώντας την αληθινή ζωή, την ευτυχία που δεν απολαμβάνει στον γάμο της με τον γιατρό Βάνγκελ– στρέφει το βλέμμα της έξω από τα στενά όρια του περιβάλλοντός της, στην ανοιχτή θάλασσα.

Η Κυρά της θάλασσας, αν και στηρίζεται σε μύθο, είναι ψυχολογικό δράμα και αφορά στη σχέση δύο ανθρώπων που ζουν χωρίς έρωτα, εγκλωβισμένοι στο πλαίσιο μιας κοινωνικής σύμβασης.

Η Ελίντα, κόρη φαροφύλακα, αγάπησε κάποτε έναν θαλασσινό που της υποσχέθηκε μια ελεύθερη ζωή. Ο θαλασσινός αυτός, ένας ξένος, αποτελεί το σύμβολο ελευθερίας, την προσωποποίηση του ιδανικού έρωτα.

Ο ξαφνικός ερχομός του ξένου ταράζει την Ελίντα. Έχουν περάσει αρκετά χρόνια από την τελευταία τους συνάντηση και η αναμονή έχει κλονίσει τον εύθραυστο ψυχισμό της. Όταν εμφανίζεται μπροστά της, μέσα από το θαμπό φως, πραγματικός, με σάρκα και οστά κι όχι σαν ονειρική οπτασία, δεν τον αναγνωρίζει. Η εικόνα του έχει αλλοιωθεί. Δεν είναι εκείνος που συνάντησε στον φάρο, είτε επειδή ο νεοφερμένος δεν της θυμίζει τον ναυτικό που αγάπησε είτε επειδή προσκρούει, εντέλει, στην ηθική τάξη των πραγμάτων, στον συντηρητισμό που δεσμεύει την ατομική ελευθερία.

Το δίλημμα του ατόμου ανάμεσα στην «προσωπική αλήθεια» ή τη συμπόρευση με αποδεκτούς κανόνες που επιβάλλουν τρόπους ζωής και έκφρασης χωρίς ουσιαστικό περιεχόμενο απασχόλησε τον Ίφεν στα περισσότερα δράματά του. Η Νόρα στο *Κουκλόσπιτο*, η Ρεβέκκα στο *Ρόσμερσχολμ* και η Έντα Γκάμπλερ αναζητούν την «αληθινή» ζωή.

Η Ελίντα, ωστόσο, θα επιλέξει διαφορετικό τέλος από τις συν-ηρωίδες της. Θα συμβιβαστεί. Θα μείνει κοντά στον άνδρα της και θα αφήσει να εννοηθεί ότι η πράξη της αυτή πηγάζει από αγάπη και βαθιά αίσθηση ευθύνης. Μιας ευθύνης που της δόθηκε σαν από θαύμα, όταν ο Βάνγκελ της επέτρεψε να επιλέξει ελεύθερα και χωρίς φόβο αυτόν ή τον ξένο.

Όταν πρωτοπαίχτηκε η *Κυρά της θάλασσας*, το 1889, προκάλεσε μεγάλη αίσθηση. Η μυστηριώδης ιδιοσυγκρασία της Ελίντας, η έλξη που ασκεί πάνω της η θάλασσα, ο ξένος που τη μαγνητίζει θεωρήθηκαν ως νέα, πρωτότυπα στοιχεία της ψευνικής δημιουργίας. Ο Ίφεν είχε αντιμετώπισει την ηρωίδα του με ανάλαφρη διάθεση, χαρίζοντάς της, σχεδόν, ευτυχισμένο τέλος.

Ο Καρλ Ντάβιντ αφ Βιρσέν, μόνιμος γραμματέας της Σουηδικής Ακαδημίας, στην κριτική που έγραψε στις 11 Δεκεμβρίου 1888, έντεκα ημέρες μετά την έκδοση του έργου στην Κοπεγχάγη, καταλήγει:

«...Υπερισχύει η φωτεινή πλευρά των πραγμάτων αλλά το ερώτημα είναι: αρκεί η ελευθερία που προσφέρει ο Βάνγκελ στην Ελίντα για να ξανακτίσουν μαζί μια ευτυχισμένη ζωή;».

Ο Ίφεν, ωστόσο, προσεγγίζει τους ήρωές του μ' ένα αισιόδοξο μήνυμα απελευθέρωσης. Τους οδηγεί σε ένα συγκεκριμένο σημείο. Σ' ένα ύψωμα απ' όπου θα μπορούν να αγναντέψουν το πέ-

λαγος και να νιώσουν λαχτάρα για τον κόσμο που κρύβεται πέρα από τις βραχοκορφές. Εκεί από όπου θα μπορούν να φαντασιώνονται μια κάποια προοπτική για το μέλλον. Ίσως αυτό αποτελεί ερμηνευτικό κλειδί. Η λεπτή ισορροπία ανάμεσα στο φανερό, στην πραγματική ζωή και στο απροσδιόριστο συναίσθημα της νοσταλγίας για κάτι «άλλο».

Η Ελίντα αναζήτησε διέξοδο χωρίς να τα καταφέρει και επέστρεψε στον Βάνγκελ. Ο αναγνώστης όμως δεν παίρνει απάντηση. Πώς θα επιβιώσει στο αποπνικτικό κλίμα της εποχής της; Θα αντιδράσει πάλι η ψυχή της ή θα εγκλιματιστεί, όπως υπαινίσσεται στο τέλος του έργου ο πολυτεχνίτης Μπάλεστεντ, που εκ του σύνεγγυς παρακολουθεί τα δρώμενα;

ΠΡΟΣΩΠΑ

BANGKEL, ο γιατρός της περιοχής
ELINTA BANGKEL, η δεύτερη σύζυγός του

ΜΠΟΛΕΤ, η μεγάλη κόρη του Βάνγκελ
από τον πρώτο του γάμο

ΧΙΑΝΤΕ, η έφηβη κόρη του,
επίσης από τον πρώτο του γάμο

ΑΡΝΧΟΛΜ, καθηγητής

ΛΙΝΓΚΣΤΡΑΝΤ

ΜΠΑΛΕΣΤΕΝΤ

Ο ΞΕΝΟΣ

Νέοι της πόλης

Τουρίστες

Παραθεριστές

Το έργο διαδραματίζεται καλοκαίρι
σε μια μικρή πόλη, σ' ένα φιόρδ
της βόρειας Νορβηγίας.

ΠΡΩΤΗ ΠΡΑΞΗ

Το σπίτι του γιατρού Βάνγκελ, με μια μεγάλη σκεπαστή βεράντα αριστερά. Μπροστά από το σπίτι και γύρω-γύρω, κήπος. Κάτω από τη βεράντα, ένας ιστός σημαίας. Δεξιά στον κήπο, ένα κιόσκι με τραπέζι και καρέκλες. Στο βάθος, φράχτης με μια μικρή πόρτα. Πίσω από τον φράχτη, ένας παραλιακός δρόμος. Δεντροστοιχίες στον δρόμο. Ανάμεσα από τα δέντρα διακρίνεται το φιόρδ και κάτι οροσειρές. Στο βάθος αχνοφαίνονται οι κορυφές τους. Είναι ένα ζεστό, λαμπερό καλοκαιριάτικο πρωινό.

Ο Μπάλεστεντ, ένας μεσήλικας που φορά τριμμένο βελούδινο σακάκι και πλατύγυρο καπέλο ζωγράφου, δένει τα σχοινιά κάτω από τον ιστό. Η σημαία είναι στο έδαφος. Λίγο πιο πέρα είναι στημένο ένα καβαλέτο με τελάρο. Δίπλα, πάνω σε μια πτυσσόμενη καρέκλα, πινέλα, μια παλέτα κι ένα κουτί με χρώματα.

Η Μπολέτ Βάνγκελ βγαίνει από την ανοιχτή πόρτα της βεράντας στον κήπο. Στα χέρια της κρατά ένα μεγάλο βάζο με λουλούδια, που το ακουμπά στο τραπέζι.

ΜΠΟΛΕΤ

Λοιπόν, Μπάλεστεντ – θα τα καταφέρετε;

ΜΠΑΛΕΣΤΕΝΤ

Βέβαια, δεσποινίς! Χαρά στο πράγμα! Συγγνώμη που ρωτώ, αλλά περιμένετε κόσμο σήμερα;

ΜΠΟΛΕΤ

Τον κύριο Άρνχολμ, τον καθηγητή. Θα έρθει τώρα το πρωί. Χτες, αργά τη νύχτα, έφτασε στην πόλη.

ΜΠΑΛΕΣΤΕΝΤ

Ο Άρνχολμ; Μια στιγμή – Άρνχολμ δεν λέγανε και αυτόν που σας παρέδιδε μαθήματα εδώ στο σπίτι, πριν από λίγα χρόνια;

ΜΠΟΛΕΤ

Αυτός είναι!

ΜΠΑΛΕΣΤΕΝΤ

Όστε έτσι! Να που ξαναγύρισε στα μέρη μας.

ΜΠΟΛΕΤ

Γι' αυτό θέλουμε να υψώσουμε τη σημαία.

ΜΠΑΛΕΣΤΕΝΤ

Αυτό είναι το σωστό.

(Η Μπολέτ μπαίνει στο κιόσκι.)

(Ύστερα από λίγο, εμφανίζεται στον δρόμο, από τα δεξιά, ο Λίνγκστραντ. Σταματά και κοιτάζει με περιέργεια το καβαλέτο και τα σύνεργα της ζωγραφικής. Είναι ένας αδύνατος νεαρός άνδρας. Το ντύσιμό του είναι απλό αλλά ευπρεπές. Μοιάζει ασθενικός.)

ΛΙΝΓΚΣΤΡΑΝΤ

(έξω από τον φράχτη) Καλημέρα!

ΜΠΑΛΕΣΤΕΝΤ

(Στρέφεται.) Ω! Καλημέρα! (υψώνοντας τη σημαία) Ωραία – πάει κι αυτό. (Στερεώνει τα σχοινιά, έπειτα πηγαίνει στο καβαλέτο όπου κάτι φτιάχνει.) Καλημέρα, αγαπητέ μου! Δεν νομίζω να έτυχε –

ΛΙΝΓΚΣΤΡΑΝΤ

Είστε ζωγράφος, αν δεν κάνω λάθος.

ΜΠΑΛΕΣΤΕΝΤ

Δεν είναι φανερό; Τι λέτε;

ΛΙΝΓΚΣΤΡΑΝΤ

Μου επιτρέπετε να μπω;

ΜΠΑΛΕΣΤΕΝΤ

Θέλετε να δείτε από κοντά;

ΛΙΝΓΚΣΤΡΑΝΤ

Ναι, θα το ήθελα πολύ.

ΜΠΑΛΕΣΤΕΝΤ

Δεν είναι τίποτα σπουδαίο. Ελάτε, πλησιάστε!

ΛΙΝΓΚΣΤΡΑΝΤ

Ευχαριστώ πολύ! (Μπαίνει από την πόρτα του κήπου.)

ΜΠΑΛΕΣΤΕΝΤ

(ζωγραφίζοντας) Να, το φιόρδ είναι, ανάμεσα στα νησιά, αυτό φτιάχνω τώρα.

ΛΙΝΓΚΣΤΡΑΝΤ

Το βλέπω.

ΜΠΑΛΕΣΤΕΝΤ

Αλλά η μορφή αργεί ακόμα. Εδώ στην πόλη δεν βρίσκεται κανένα μοντέλο της προκοπής.

ΛΙΝΓΚΣΤΡΑΝΤ

Τι, θα βάλετε και μορφή;

ΜΠΑΛΕΣΤΕΝΤ

Εδώ στην άκρη του βράχου, μπροστά, θα είναι ξαπλωμένη μια γοργόνα που πεθαίνει.

ΛΙΝΓΚΣΤΡΑΝΤ

Και γιατί θα πεθαίνει;

ΜΠΑΛΕΣΤΕΝΤ

Βγήκε κατά λάθος στη στεριά και δεν μπορεί να

Ξαναγυρίζει στη θάλασσα. Γι' αυτό κι αργοπε-
θαίνει ξαπλωμένη στον γιालό, καταλάβατε;

ΛΙΝΓΚΣΤΡΑΝΤ

Α, ώστε έτσι!

ΜΠΑΛΕΣΤΕΝΤ

Η κυρία του σπιτιού μου έδωσε την ιδέα να ζω-
γραφίσω κάτι τέτοιο.

ΛΙΝΓΚΣΤΡΑΝΤ

Πώς θα τον ονομάσετε τον πίνακά σας όταν τε-
λειώσει;

ΜΠΑΛΕΣΤΕΝΤ

«Ο θάνατος της γοργόνας».

ΛΙΝΓΚΣΤΡΑΝΤ

Ταιριάζει απόλυτα – σίγουρα θα το πετύχετε.

ΜΠΑΛΕΣΤΕΝΤ

(κοιτάζοντάς τον) Καλλιτέχνης κι εσείς;

ΛΙΝΓΚΣΤΡΑΝΤ

Εννοείτε αν είμαι ζωγράφος;

ΜΠΑΛΕΣΤΕΝΤ

Ναι.